

**МІЖНАРОДНА ІМІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ
В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

**INTERNATIONAL EMPLOYMENT IMMIGRATION
IN THE EUROPEAN UNION,
AS A TOOL FOR ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC POLICY**

П'ясецька-Устич С.В.,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Ковач Т.Ю.,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Міжнародна трудова міграція населення Європи на даний момент набула серйозного розмаху. В силу економічних та соціальних причин мігранти з слаборозвинених країн переміщуються в країни Європи з метою пошуку роботи. Так, Європа має справу з економічною імміграцією населення, яка, при неконтрольованості цього процесу може призвести до негативних наслідків для країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили. За допомогою методів аналізу, синтезу, поєднання історичного та логічного методів, методу альтернативних можливостей у статті здійснено характеристику сучасного стану міжнародної міграції робочої сили в країнах Європи. Як результат, окреслено вплив мультикультури на соціально-економічний стан країн, що беруть участь у міжнародному розподілі праці.

Ключові слова: міжнародна міграція робочої сили, Європейський Союз, інтеграція, фрагментація, сегрегація, демографічна політика, мультикультура.

Международная трудовая миграция населения Европы на данный момент получила серьезного размаха. В силу экономических и социальных причин мигранты из слаборазвитых стран перемещаются в страны Европы с целью поиска работы. Так, Европа имеет дело с экономической иммиграцией населения, при неконтролируемости этого процесса может привести к негативным последствиям для стран-доноров и стран-реципиентов рабочей силы. С помощью методов анализа, синтеза, сочетание исторического и логического методов, метода альтернативных возможностей в статье осуществлено характеристику современного состояния международной миграции рабочей силы в странах Европы. Как результат, определены влияние мультикультуры на социально-экономическое положение стран, участвующих в международном разделении труда.

Ключевые слова: международная миграция рабочей силы, Европейский Союз, интеграция, фрагментация, сегрегація, демографическая политика, мультикультура.

International labor migration of the population of Europe at the moment has received a serious scale. For economic and social reasons, migrants from underdeveloped countries move to European countries to find work. So, Europe deals with economic immigration of the population, with the uncontrollability of this process can lead to negative consequences for donor countries and recipient countries of labor. Using the methods of analysis, synthesis, combination of historical and logical methods, the method of alternative possibilities, the article describes the current state of international labor migration in European countries. As a result, the influence of multiculturalism on the socio-economic status of countries participating in the international division of labor has been determined.

Key words: international labor migration, European Union, integration, fragmentation, segregation, demographic policy, multiculturalism.

Вступ. Сучасна міжнародна трудова міграція відіграє значну роль у системі міжнародних економічних відносин,

здійснюючи міждержавний перерозподіл трудових ресурсів у межах світового господарства. Нині вона набуває дедалі гло-

бальнішого характеру, втягуючи в свою орбіту абсолютну більшість країн світу. Згідно оцінок міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2008 році кількість міжнародних мігрантів, тобто осіб, що тимчасово чи постійно проживають за межами країн походження, перевищила 200 млн. чол. В останні десятиліття на загальному фоні інтенсифікації міждержавних людських потоків посилилася концентрація мігрантів в економічно розвинутих країнах. З 1960 до 2005 рр. частка цих країн в загальносвітовій чисельності мігрантів зросла з 40 до 48%, а питома вага населення іноземного походження підвищилася з 3,4% до 10,3%. Масштабність та стійкість імміграції визначають важливість та структурний характер її ролі в економіці приймаючих соціумів. Разом з тим економічні наслідки імміграції в розвинутих країнах зовсім не однозначні. В ній вбачають фактор, що сприяє як розширенню зайнятості місцевого населення, так і збільшенню безробіття, як поповнення державної казни, так і її обтяження додатковими соціальними витратами і т.д.

Особливої гостроти дискусії надає акцентування внеску міграції у збільшення трудових ресурсів і зміцнення інноваційного потенціалу, необхідних для динамічного економічного розвитку, з одного боку, та її зв'язку із посиленням терористичних загроз та міжетнічної конфліктності, що створюють соціально-політичні ризики діяльності економічних агентів, – з другого.

В обставинах світової кризи, коли посилюється ксенофобія, відношення громадської думки до іммігрантів вкрай суперечливе. Згідно даних Євробарометра, лише 44% опитаних у 2008 році жителів ЄС вважали, що імміграція вносить суттєвий вклад у розвиток їх країн, тоді як 47% це категорично заперечували. Значимість та багатовекторність сучасної ролі імміграції в економіці розвинутих країн ЄС, наявність різних, іноді діаметрально протилежних її оцінок обумовлюють актуальність її комплексного

і збалансованого аналізу з метою посилення позитивних наслідків імміграції та ослаблення негативних.

В останні десятиріччя Україна активно включилася в міжнародну трудову міграцію та перетворилася на донора мігрантів. Формування ефективної системи управління міграцією має виключно важливе народногосподарське значення для України. Тому аналіз сучасних тенденцій та економічних наслідків імміграції в розвинутих країнах, враховуючи її давні традиції та широкі масштаби, є досить важливим для оцінки нинішнього стану міграційних процесів в Україні та прогнозу їх подальшого розвитку.

Західна Європа перетворилася із батьківщини еміграції на найбільший центр притягання іноземної робочої сили і конкурує із США у використанні дешевих людських ресурсів слаборозвинених країн світу. У національному складі іммігрантів, як правило, переважають групи, етнічно відмінні від основної частини населення країн прийому. Подібна етнічна гетерогенність країн-реципієнтів нерідко супроводжується не лише альтернативними типами демографічної поведінки мігрантів, а й суттєвими складнощами при адаптації мігрантів до нового середовища.

Мета дослідження – з'ясувати роль міграції в макроекономічних процесах, виділити особливості її впливу на окремі сектори та ринки; охарактеризувати ефекти імміграції на стан державного бюджету та сферу соціальних послуг, оцінити соціальні ризики, пов'язані з імміграцією.

З питань міжнародної трудової міграції як за кордоном, так і в Україні опубліковано значну кількість наукових праць. Здійснено глибокі дослідження багатьох економічних проблем міграції населення в розвинуті країни. Так, А. Гарсія [9] детально досліджував проблеми міжнародної нелегальної міграції населення; Г.С. Епштейн та А.Л. Хілман [7] займалися проблемами економічних вигод та витрат для країни-реципі-

ента іммігрантів; Р. Чолевінський [11] звертає увагу на потенційну небезпеку масової імміграції без інтеграції; Мілтон Фрідмен останні роки свого життя присвятив питанням впливу відкритих кордонів на функціонування соціальної системи країни імміграції тощо. Однак залишається цілий ряд досить маловивчених проблем, до яких можна віднести макроекономічні наслідки та економічні екстерналії імміграції, а також зовнішньоекономічні механізми впливу на міграційні процеси. Питання міжнародної міграції робочої сили необхідно розглядати системно, враховувати всі можливі причини та наслідки цього процесу, тому необхідність подальших розвідок у даному напрямку є очевидною.

1. Характеристика міграційних потоків в Європі та їх наслідки

Сучасний рекордний рівень імміграції в Європі існує тому, що Європа – багата, а більша частина світу скоріше бідна, та є цілий ряд відносно легких шляхів, як дістатися із бідних частин світу до багатих. Сьогодні існує досконала комунікація та розвинене транспортне сполучення, отже, завдяки телебаченню, Інтернету та іншим медіа люди легко дізнаються, як живеться у різних частинах світу.

Імміграція є однією з найважливіших складових сучасного світу, яка має як позитивні, так і негативні наслідки. В той же час вона є надзвичайно складним феноменом, який виникає з певних причин та торкається багатьох людей. Індивідуальна міграція з одного місця на інше вважається нормальною. Дещо іншою є масова міграція як інструмент економічної та демографічної політики. А це вимагає раціонального обговорення.

Два століття Європа «вивозила» емігрантів та «не довозила» іммігрантів [12]. До вивозу призводило те, що прискорилося демографічне зростання і європейцям відкрилася можливість простору Нового світу. Сьогодні ж, навпаки, Європа привозить іммігрантів, тому що європейці стали багатшими і навіть «бідні» європейці не бажають виконувати будь-яку роботу.

Зростання кількості населення в Європейському Союзі (ЄС – 27) становить 16,5 млн. чол. (чиста міграція – 14 млн. осіб). Природний приріст населення (кількість народжених мінус кількість померлих) відіграє в порівнянні з міграційними потоками незначну роль.

Імміграція, як засіб кращого життя на іншому кінці світу, уникнення переслідувань, була історично позитивним феноменом, принесла нові ідеї, оживила суспільство і залишається такою і сьогодні. Але все частіше виникає запитання, наскільки прихід нових іммігрантів впливає на національну ідентичність та традиції «приймаючої» країни, та чи недостатня інтеграція іноземців не загрожує основам ліберальної демократії.

В сучасній літературі про міграцію [1], зазвичай, стверджують, що те, що відбувається сьогодні є в контексті історії нормальним: міграція, в'їзд та виїзд людей з країни завжди була частиною життя, цей процес неможливо зупинити. Однак, ми вступили до нової ери, в якій почали стверджувати, що Європа, подібно Америці, є народом іммігрантів, а тому потрібно вітати подальшу імміграцію.

Сьогодні Європа має справу з масовою та економічно обумовленою імміграцією, подекуди підтримуваною державою. Лише незначна частина міграції – люди, які вдома намагалися уникнути переслідувань та потребують політичного притулку.

Масова імміграція без інтеграції викликає суспільну фрагментацію. Сегрегація та відчуження між спільнотами стають все гіршими. Сучасний рівень імміграції в Європі, де утворюються паралельні суспільні угруповання, посилює расове напруження. Повільніша імміграція створила б умови для кращого пристосування та інтеграції. Інтеграція – це процес розмивання і, зрештою, зникнення помітних відмінностей між переселенцями і старожилами, зокрема, в їх соціально-економічному та правовому статусі.

Імміграція «віднімає» у бідних країн її найкращих, найпідприємливіших членів

суспільства [10]. Внаслідок цього девастують системи охорони здоров'я та освіти та вимивається із бідних країн політично стабілізуючий середній клас. Якщо найенергійніші, найосвіченіші громадяни з країн, що розвиваються відійдуть до західних держав, це становить значну загрозу для внутрішньої економіки та політики, особливо це стосується Африки.

Рекордний рівень чистої імміграції є вигідним для іммігрантів, однак, не відповідає інтересам більшості громадян Європи. Також міграція не є вигідною для країн походження мігрантів. Найпалкішими прихильниками імміграції є підприємці, які наймають дешеву робочу силу. До противників належать галузі та люди, з якими мігранти конкурують.

Ті, хто отримує користь з імміграції – це фірми, які наймають іммігрантів, використовують дешеву працю та окремі люди або сім'ї, які потребують дешевих прибиральниць та доглядальниць. Ті, хто від імміграції втрачають – це ті, хто конкурує з іммігрантами, перш за все «домашні» некваліфіковані працівники та етнічні меншини.

2. Частка іноземців в країнах Європи та їх вплив на економіку приймаючої країни

Виважена імміграційна політика передбачає порівняльний аналіз витрат та доходів від імміграції для різних груп населення [2]. Проблема полягає в неконтрольованості, непрогнозованості та дестабілізуючому впливі міграційних потоків.

Найбільше іноземців знаходиться в Люксембурзі (38%), Латвії (22,3%) – завдяки російській меншині) та Швейцарії (20,6%). На території Чехії живе, в порівнянні із Західною Європою відносно менше іноземців – 2,5%. В Словаччині, Румунії та Болгарії частка іноземців є меншою 1%.

Підрахувати частку іноземців в Європі в цілому досить складно, тому що деякі країни офіційну статистику кількості іноземців не ведуть (наприклад, Фран-

ція). Дані про кількість іноземців у Португалії, Естонії, Мальті, Хорватії, Туреччині та Ліхтенштейні також не існують. Для порівняння – США прогнозують, що кількість іноземців у їх країні становить приблизно 10%. Очевидно, що середній показник у Європі приблизно такий самий.

Імміграція збагатила Європу, подібно як допомогла побудувати Америку, Австралію, Канаду. Але імміграційна політика повинна утримувати рівновагу інтересів між приїжджими та місцевими жителями

Попередня імміграційна політика в Європі йшла назустріч інтересам іммігрантів та великих підприємницьких груп, але ігнорувала вплив іммігрантів на місцевих жителів, середовище та економіку.

Твердження, що імміграція підтримує економічне зростання, є одностороннім. Приплив нової робочої сили збільшує економічні показники в абсолютному вимірі, але ВВП на душу населення залишається незмінним, або ж, навіть, знижується. Іммігранти отримують набагато нижчу заробітну плату, ніж місцеві працівники того ж віку і мають нижчу продуктивність праці. Економічна Рада Канади під час проведення наукового дослідження про економічні та соціальні наслідки імміграції встановила, що економічне зростання на душу населення було найбільшим тоді, коли чиста імміграція дорівнювала нулю або була від'ємною.

Три найбільші країни у світі за кількістю населення – Китай, Індія та Індонезія – характеризуються бідністю, натомість ряд країн з низькою популяцією, такі як Швейцарія, Люксембург, Норвегія, Нова Зеландія та Ісландія – відзначаються добробутом та високою якістю життя. Нестача іммігрантів не завадила Японії стати однією з найбагатших країн світу та другою найбільшою світовою економікою.

Велика частина чистої імміграції до Великої Британії походить з Пакистану та Бангладешу – перш за все за допомогою

шлюбу [3]. Пакистан та Бангладеш потерпають від надзвичайної бідності та безробіття. Очевидно, що такий тип імміграції до Британії ВВП на душу населення не підвищує, а знижує. Американці, які приймають 1,3 млн. іммігрантів на рік (перш за все з країн «третього світу»), мають навіть такий термін – «імпорт бідності».

Ще складнішим, ніж приїзд легальних мігрантів, є приїзд нелегальних іммігрантів, кількість яких у США на 2009 р. складала 12 млн. чол. [17]. Це аргументує те, що нелегальні іммігранти, які приходять у країну, викликають почуття занепокоєності у місцевого населення. Від цього отримують вигоду екстремістські партії під час виборів.

Нелегальна імміграція є серйозною проблемою приймаючої країни. Не тільки через несприйняття цього населенням приймаючої країни, а й через те, що це – порушення закону. Крім того, нелегальні мігранти не сплачують податки. Держава має право встановити певні правила чи санкції щодо легальних та нелегальних іммігрантів, навіть якщо методи будуть непопулярними (наприклад, огорожа між американським і мексиканським кордоном).

Статистика підкреслює, що приїжджі з розвинених країн, як правило, платять більші податки, ніж отримують допомогу та споживають із соціальних фондів. Іммігранти з «третього світу» в середньому менш освічені, мають вищий рівень безробіття, отримують різні соціальні доплати, мають більшу зацікавленість у соціальних службах, таких як школи та лікарні. Тому середній приїжджий з бідної країни більше з бюджету отримує, ніж до нього сплачує [16].

Сподівання, що зростаюча імміграція може відвернути загрозу фіскальної кризи, яка впливає із старіння населення, тим, що підтримає рівновагу соціального страхування та охорони здоров'я, є одностороннім. Значна частина іммігрантів має низький рівень освіти та високу народжуваність, отже, їх «чистий фіскальний ефект» є не позитивним, а негативним.

Лі Р. та Міллер Т. аргументують, що «фіскальний ефект» імміграції у США є негативним на локальному та державному рівнях і позитивним на федеральному рівні [13].

Американська статистика свідчить, що середній дорослий мексиканський іммігрант споживає за життя на 55 тис. дол. більше від соціальної допомоги, ніж сплачує податків [7]. Середній іммігрант без середньої освіти споживає на 89 тис. дол. більше дотацій та соціальної допомоги, ніж сплачує податків. Домогосподарства у Каліфорнії, куди прибуває більшість мексиканських іммігрантів, змушені сплатити в середньому 1 178 дол. податків на рік, щоб дотувати приїжджих.

Первісний ефект міграції швидше негативний, оскільки іммігрант відправляє дітей до школи та отримує відносно низьку зарплату. Після певного періоду іммігрант інтегрується, одержує мовну та трудову кваліфікацію, тому у середньотривалому періоді його вклад до бюджету може стати позитивним. В цілому, бюджетні наслідки імміграції незначні, тому не повинні відігравати значну роль у обґрунтуванні імміграційної політики [13].

3. Вплив імміграції на вирішення проблеми старіння населення, позитивні та негативні сторони співіснування різних культур

У ЄС діє принцип вільного руху робочої сили. Особи, які мігрують у межах європейських країн, можуть інтегруватися успішно, навіть протягом однієї генерації. Іммігранти з Індії, Африки та Китаю будуть інтегруватися з різним ступенем успіху – деякі досить добре, інші – ніколи.

Перш ніж відкидати можливість, що інші культури можуть збагатити Європу, потрібно звернути увагу на потенційну небезпеку масової імміграції без інтеграції [11]. Можна погодитися з екс-єврокомісаром Фріцем Болкенстейном, що інтеграція іммігрантів у Європі не виправдала себе. Бажаною є інтеграція меншин у рамках системи цінностей, які

утворюють європейське ліберально-демократичне суспільство. Повинна, звичайно, бути можливість для політичних біженців отримати притулок, але більшість людей мігрують з економічних причин. Їх наявність погіршує сучасні проблеми інтеграції у певних областях та ускладнює систему соціального забезпечення. Якби потік іммігрантів залишався неконтрольованим, Європа б імпортувала бідність, а країни-експортери робочої сили втратили б продуктивну частину свого населення.

Часто говорять, що імміграція – вільний рух робочої сили – є продовженням вільного руху товарів, послуг та капіталу. У певному розумінні це так. Адже через те, що особи переміщуються із країн, де продуктивність праці є низькою, у ті країни, де продуктивність є вищою, повинен зростати глобальний продукт (світовий валовий продукт). Однак, залишається фактом, що навіть ті економісти, які є захисниками вільного ринку у США, не підтримують відміну всіх кордонів.

По-перше, ніщо не підвищить продуктивність та економічний розвиток у бідних країнах в умовах відтоку їх найбільш енергійних та найосвіченіших громадян на захід.

По-друге, між товарами, капіталами та людьми існує велика відмінність. На відміну від людей товари чи інвестиції не мають громадянських прав, не беруть з собою членів сім'ї, не використовують медичне обслуговування, не отримують соціальну допомогу та не створюють расове напруження.

Найменш продуктивні іммігранти виявляють бажання переселитися із бідних країн без існуючих соціальних систем до країн з розвинутою соціальною інфраструктурою [15]. Мілтон Фрідмен справедливо зазначив, що відкриті кордони несумісні із щедрими соціальними системами (розмова з М.Ф. у *Wall Street Journal*, 22.07.2006). Вільний рух товарів та капіталу у багатьох випадках є заміником вільного руху мігрантів.

Дослідження, проведені у США, вказують на те, що бюджетний внесок іммі-

гранта позитивно корельований з рівнем розвитку країни, з якої він походить [14]. Іммігранти з країн, що розвиваються, які прибувають у результаті шлюбу чи надання притулку, найбільш вірогідно, будуть менш зайнятими, матимуть нижчу кваліфікацію, споживатимуть вищий рівень соціальної допомоги, а, отже, будуть дотуватися платниками податків.

Побоювання, що без іммігрантів буде знижуватися кількість робочої сили, необгрунтоване. Європа постійно потерпає від високого безробіття, однак, завдяки підвищенню пенсійного віку кількість працюючих буде достатньою.

Європейські політики стверджують, що безробіття – найбільша проблема європейських країн. Незважаючи на те, що кількість безробітних знижується незначною мірою, проімміграційні групи стверджують, що деякі галузі потерпають від дефіциту працівників. Більшість нових іммігрантів – люди з низьким професійним рівнем, тому у них вчетверо вища вірогідність безробіття, ніж у місцевих жителів.

Проблемою є також «ланцюгова міграція», коли за однією людиною, яка виїхала до розвинутої країни, приїде вся її родина, потім члени сім'ї покличуть інших тощо. Так, ланцюг потенційних мігрантів – нескінченний.

Активна проімміграційна політика ризикована, тому що приїжджі, які сприймаються як тимчасова допомога (наприклад, турки в Німеччині), у приймаючій країні залишаються і значно ускладнюють функціонування соціальних систем.

Серед демографів поширеною є думка, що імміграція є ліками від старіння населення. Влада, професори університетів та медіа повторюють, що розвинені країни потребують молодих людей із країн, що розвиваються, щоб вирішити проблему зростаючої кількості пенсіонерів у розвинених країнах.

Цей аргумент є одним із найбільших та найпоширеніших оман в дебатах про населення, це – бажання замінити «чудовою» ідеєю закони елементарної демо-

графії: приїжджі не є ліками від старіння населення, тому що самі теж постаріють. Імміграція не може бути довготривалим, лише короткотривалим рішенням проблеми демографічного старіння.

Допустимо, до розвинутої країни, яка страждає від демографічного старіння, приїдуть молоді іноземці. Якщо влада хоче утримати співвідношення 4 до 1, та «привезе» 1 млн. молоді, потім, коли вони постаріють, потребує «довезти» подальших 4 млн., які їх «забезпечать». Коли і ці 4 млн. постаріють, буде логічно «довезти» 16 млн. молодих і т.д.

Імміграція – це ілюзорне рішення, яке у довгостроковому періоді зробить демографічний тягар ще важчим, а особливо негативно це відобразиться на наступних поколіннях нації [16]. Рада Європи констатувала, що імміграційна політика повинна керуватися політичними та гуманітарними цілями, а не демографічними.

Обидві причини старіння населення – продовження середньої тривалості життя і зниження народжуваності – є сигналом не занепаду, а зростання. Люди мають більше вільного часу, вищу безпеку, кращу освіту, більше цивілізаційних можливостей, більше продуктів харчування, здоровіше та довготриваліше життя. Розвиток технологій дозволяє підвищити життєвий рівень і при старінні населення. Не потрібно вирішувати цю проблему за рахунок збільшення імміграції.

Старіння населення не повинне нікого лякати, з цим потрібно змиритися. Пенсійна система буде змушена пристосуватися до цього. Вік виходу на пенсію надалі буде підвищуватися, а система зміниться таким чином, щоб люди не тільки заощаджували на свою пенсію, але і самі вирішували, в якому віці вийдуть на відпочинок. Якщо люди будуть мати довше, здоровіше та продуктивніше життя, вони зможуть створити більше багатство протягом своєї активної діяльності та заощадити собі на старість солідну пенсію.

Вплив старіння населення на медичні витрати також не повинен бути катастрофічним, адже, чим довше живе людина,

тим менше, в середньому, хворіє. Вища очікувана тривалість життя не підвищує витрати на медичне обслуговування, а суттєво їх відсуває. Одна четверта медичних витрат припадає на останній рік життя, однак, вони не підвищуються із віком, залишаючись однаковими, іноді навіть знижуються.

Продовження середньої тривалості життя у більшості розвинених країнах протягом останнього століття – найуспішніший результат економічного розвитку. Тому цього не потрібно боятися, цим потрібно пишатися.

У громадській свідомості населення західних країн переважає підхід про позитивний вплив мультикультурного та мультирасового суспільства, небагато політиків та вчених відважуються заперечувати такий факт. Ряд фільмів, літературних та музичних творів пропагують позитив співіснування різних культур. Але існують і реальні «темні сторони» мультикультурного суспільства [4].

Різноманітність культур та релігій – сильна риса в абстрактному змісті, але з іншого боку – є поштовхом до конфліктів і руйнувань. На жаль, якби різноманітність була лише позитивною, то не існували б війни, насилля та ненависть між різними національними спільнотами.

Приїжджі в Європу успішно не інтегруються, утворюють паралельні угруповання, які живуть та працюють виокремлено, а з більшою частиною іншого суспільства не комунікують. Такі паралелі спостерігаються як у турків у Німеччині, арабів у Франції, так і в бангладешців та пакистанців у Великобританії. Утворення та зростання таких паралельних суспільств є загрозою для стабільності в Європі та потенційним детонатором расового напруження.

У Європі зараз проживає біля 44 млн. мусульман, що складає 3-5% всього населення. Враховуючи триваючу імміграцію та високий рівень народжуваності мусульман, їх кількість у Європі до 2030 року збільшиться до 58,2 млн. чол. (таблиця 1). На відміну від американських мусульман,

які географічно «розпорошені», європейські мусульмани живуть в анклавих. Часто це «громадяни» тільки формально, а не в культурному чи суспільному розумінні.

Таблиця 1

**Мусульмани
в Європейському Союзі [18]**

Країни	2005		2010 Відсотків населення	2030 (Прогноз) Відсотків населення
	Кількість мусульман (млн. чол.)	Відсотків населення		
Франція	4,5	7,5	7,5	10,3
Велика Британія	2,5	2,5	4,6	8,2
Італія	1,0	1,7	2,6	5,4
Нідерланди	1,0	6,2	5,5	7,8
Іспанія	0,5	1,2	2,3	3,7
Разом у ЄС	13,0	3,2	6	8

Але, якщо США і Канада справляються з притоком представників інших культур із-за кордону цілком нормально, то в Європі та Японії іммігранти частіше створюють соціальну нестабільність, викликають незадоволення місцевого населення та расову напруженість [8]. Отже, компенсувати зменшення корінного населення за допомогою іммігрантів – небезпечно.

Є підстави вважати, що не виправдали себе ні асиміляційна модель у Франції, ні сегрегаційна у Німеччині, ні мультикультурна в Нідерландах та Великобританії.

Сьогоднішня мультикультура, враховуючи тенденцію до сепаратизму угруповань, явно відкидає плюралізм. «Диференційоване громадянство», яке пропагує мультикультуру, заперечує нейтралітет держави та універсальність закону.

Дослідження громадянської думки в Європі вказують на те, що більшість громадян не підтримують масову імміграцію та не вважають, що приїжджі «збагатять» їх країну.

Європа насичена іммігрантами і приймає їх, передусім, тому, що не може

зупинити. Політики та урядовці, які підтримують імміграцію, вважають правильним просте рішення: найкращим шляхом інтеграції приїжджих є їх «натуралізація» – іммігранти повинні отримати громадянство, думаючи, що для інтеграції вистачить перейменувати «іммігрантів» в «громадян». Але ж інтеграція успішна в тому випадку, якщо її сприймають і вважають бажаною ті, хто інтегруються. Якщо це не так, інтеграція не відбувається, навпаки, європейські відносини «балканізуються».

Так, надання громадянства не дорівнює інтеграції. Між цими двома діями не виникає жодного автоматизму. Навпаки, може статися, що легке отримання громадянства (приклад Франції) спричиняє виникнення «антигромадян». Таке право призведе до того, що «нові» громадяни насаджуватимуть свої релігійні шлюби, полігамію, і, нарешті, норми шаріату.

Європа в полоні хибного морального обов'язку приймати іммігрантів, оскільки вважає себе відповідальною за колонізацію світу, дестабілізацію, загрозу його розвитку та погіршення навколишнього середовища, а тому змушена нести відповідальність за наслідки у вигляді економічної міграції.

Якщо Захід бажає допомогти країнам, що розвиваються, то, в першу чергу, повинен відмінити тарифи та мита на товари з бідних країн. В сільськогосподарській сфері Захід повинен зняти дотації, які «оберігають» неефективні галузі та витісняють товари фермерів із країн, що розвиваються. Максимальна доступність кордонів для товарів, послуг та капіталу є ефективнішим методом допомоги бідним країнам, ніж відкриття кордонів для імміграції їх громадян на Захід.

Висновки. В кінці ХХ та на початку ХХІ ст. проблеми міжнародної трудової міграції набувають першочергового теоретичного та практичного значення. По-перше, в результаті гострих демографічних проблем економічно розвинутих країн виникають диспропорції на ринку праці. Внаслідок цього не тільки розви-

ток, але й саме функціонування економіки неможливе без залучення мігрантів. По-друге, збільшення тривалості життя, зменшення народжуваності та проблеми з витратами на пенсії здатні серйозно вплинути на бюджети розвинутих країн. «Імпортуючи платників податків», старіючі суспільства намагаються полегшити податковий тягар, але це не завжди є економічно обґрунтованим. Кваліфіковані мігранти впроваджують інновації та часто самі їх фінансують, допомагають підтримувати конкурентоспроможність економіки ЄС, а некваліфіковані, навпаки, більше споживають із соціальних фондів, ніж сплачують внесків до бюджету.

В той же час в умовах фінансової кризи зростає нелегальна міграція, яка живить тіньову економіку, загострюються суперечності в соціально-культурній сфері, знижується соціальний капітал приймаючого суспільства.

Зовнішні економічні ефекти імміграції, опосередковані її політичними наслідками, носять головним чином негативний характер. Терористичні, криміногенні та етнополітичні ризики економічних агентів, що породжуються імміграцією, можуть обтяжувати приймаючі суспільства збитками та витратами. Це послаблює конкурентоздатність країн, які страждають від подібних наслідків імміграції. Посилення міжетнічної напруги, розповсюдження ксенофобії та расизму негативно впливає на довіру у суспільстві, що є важливим соціальним ресурсом розвитку економіки.

Дослідження економічних наслідків імміграції в ЄС дозволяє зробити ряд висновків, які можуть мати важливе значення для України. Досвід розвинутих країн вказує на існування певних закономірностей у виникненні та змінах економічних ефектів імміграції та специфіки їх проявів у конкретних умовах, значний потенціал розвитку як їх конструктивних, так і деструктивних тенденцій. Враховуючи відносну молодість міграційних процесів в Україні,

необхідно вивчати досвід розвинутих країн, в першу чергу, у сферах системної боротьби з нелегальною міграцією та реалізації системи заходів, направлених на підтримку толерантних міжетнічних відносин у суспільстві.

Міжнародні міграційні процеси, породжуючи різноманітні соціально-економічні проблеми як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів робочої сили, потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. В той час, коли більшість країн світу лібералізують свою зовнішню торгівлю, залучаються у світові ринки капіталу та валютні ринки, практично всі вони вживають заходів щодо обмеження міжнародної трудової міграції. Останнім часом, у зв'язку з формуванням «єдиної Європи» у країнах ЄС гостро постало питання про можливі наслідки цього процесу на ринку робочої сили. Активно обговорюється перспектива припинення використання праці іммігрантів із країн третього світу. На запровадженні найсуворіших обмежень наполягають уряди Франції, Німеччини та Великобританії, в яких переселенці із слаборозвинених регіонів світу становлять абсолютну більшість серед іммігрантів.

Інтеграція України у світовий ринок праці передбачає всебічне врахування тенденцій розвитку сучасної міжнародної трудової міграції, її форм та особливостей, механізму її державного регулювання. Однак, найбільшою проблемою для України є вплив нелегальних мігрантів. За підтримки ЄС та ООН збудовані та будуються центри для біженців у західних областях України, в тому числі і на Закарпатті. Після останнього розширення Європа змушена зміцнювати свої кордони від впливу значного потоку нелегальних мігрантів через східні кордони, які, у разі їхнього затримання, одразу апелюють, що вони є біженцями. В умовах подальшої глобалізації, міграція робочої сили – це проблема виживання нації, яку Україні потрібно вирішувати негайно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bade K. J. 2004. *Evropa v pohybu*. Praha: Nakladatelstvi Lidove noviny, 2004.
2. Borgas G. (ed.). 2000. *Issues in the Economics of Immigration*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 2000.
3. Brown A. 2002. *Do We Need Mass Immigration?* London: Civitas – Institute for the Study of Civil Society, 2002.
4. Buchanan P. 2004. *Smrt Zapadu. Vymirani obyvatel a invaze pristehovalcu*. Praha: Mlada Fronta, 2004.
5. Citrin J.; Green D. P.; Muste C.; Wong C. 1997. Public Opinion toward Immigration Reform. The Role of Economic Motivations. *Journal of Political Economy*. 1997, vol. 59, no. 3, s. 858-881.
6. Cornelius W. 2005. Controlling “Unwanted” Immigration. Lessons from the US, 1993-2004. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2005, vol. 31, no. 4, s. 775-794.
7. Epstein G. S.; Hillman A. L. 2003. Unemployed Immigrants and Voter Sentiment In the Welfare State. *Journal of Public Economics*. 2003, vol. 87, no. 7-8, s. 1641-1655.
8. Fukuyama F. 2006. Identity, Immigration, and Liberal Democracy. *Journal of Democracy*. 2006, vol. 17, no. 2, s. 5-21.
9. Garcia A. S. 2006. Does illegal immigration empower rightist parties? *Journal of Population Economics*. 2006, vol. 19, no. 4, s. 649-670.
10. Chen H. J. 2006. International Migration and Economic Growth. A Source Country Perspective. *Journal of Population Economics*, 2006, vol. 19, no. 4, s. 725-748.
11. Cholewinski R. 2005. Migrants as Minorities. Integration and Inclusion in the ED. *Journal of Common Market Studies*. 2005, vol. 43, no. 4, s. 695-716.
12. Lahav G. 2004. *Immigration and Politics in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
13. Lee R.; Miller T. 2000. Immigration, Social Security, and Broader Fiscal Impacts. *The American Economic Review*. 2000, vol. 90, no. 2, s. 350-354.
14. Mayr K. 2005. *On the Fiscal Impacts of Immigration*. Frankfurt am Main; Oxford: Peter Lang, 2005.
15. Rossignol S.; Taugourdeau E. 2006. Asymmetric Social Protection System with Migration. *Journal of Population Economics*. 2006, vol. 19, no. 3, s. 481-506.
16. Schou P. 2006. Immigration, Integration and Fiscal Sustainability. *Journal of Population Economics*. 2006, vol. 19, no. 4, s. 671-689.
17. «USA Today» від 19.04.2009. <http://www.unian.net/ukr/news/news-311941.html>. Pew Research Center on Religious and Public Life; Wikipedia.